

*Людмила Любчак
м. Вінниця, Україна
Вінницький державний педагогічний
університет ім. М.Коцюбинського*

ПРОБЛЕМА САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ДНЗ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ «ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ»

У статті порушено проблему підготовки майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу до професійного самовдосконалення в умовах вузу. Визначено сутнісні ознаки та засоби професійно-педагогічного самовдосконалення. Розкрито роль навчальної дисципліни «Основи педагогічної майстерності» у цьому процесі. Наведено приклади використання на лабораторно-практичних заняттях активних методів та прийомів роботи зі студентами з метою вдосконалення у них професійно-важливих якостей.

Ключові слова: професійне самовдосконалення, форми самовдосконалення, професійна майстерність вихователя, конкурс педагогічної майстерності, компоненти педагогічної діяльності, комунікативна компетентність.

Динамічні зміни в сучасному освітньому середовищі, які відбуваються на засадах гуманізму, демократії, супроводжуються визначенням нових стратегічних орієнтирів у підготовці майбутніх фахівців в умовах вищого педагогічного навчального закладу. Метою сучасної державної політики щодо розвитку освіти визначено створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, виховання покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя. Вимога постійного особистісного і професійного зростання є чи не найважливішою для професії педагога. Адже саме вона пов'язана із донесенням до широкого загалу людей усіх новітніх досягнень у культурі, науці, техніці, а також найвищих моральних норм та ідеалів з метою забезпечення прогресивного розвитку кожного вихованця. Для цього вихователь повинен сам досягти високого культурного і професійного рівня, що стає можливим лише завдяки невтомній праці над собою.

Важлива роль самовдосконалення педагога для розвитку його професійної майстерності обумовлює увагу багатьох прогресивних педагогів минулого і сучасності. Німецький педагог А.Дістервег вважав самоосвіту і самовиховання суттєвою передумовою розкриття творчого потенціалу педагога. У «правилах» для вихователя він закликав кожного вчителя бути вихованим, постійно працювати над собою, навіть тоді, коли навчаєш і виховуєш інших. Вітчизняний педагог-гуманіст В.О.Сухомлинський закликав учителів бути не просто «споживачами» педагогічних знань, а дослідниками і раціоналізаторами і заохочував до поєднання індивідуального і колективного самовдосконалення педагогів [5].

Ряд сучасних дослідників (В.І.Андрєєв, Т.В.Вайніленко, С.Б.Єлканов, Н.В.Кузьміна, Л.М.Мітіна, В.О.Сластьонін та ін.) підкреслюють, що самовдосконалення вихователя важливе не лише для підвищення ефективності його професійної діяльності, а й для особистісного зростання самого педагога. С.Б.Єлканов змістом професійного самовиховання майбутнього педагога вважає розвиток усіх професійно значущих якостей його особистості та виділяє три групи вимог, які висувуються до нього:

- вимоги до педагога як до представника суспільства, держави і виконавця соціального замовлення (морально-педагогічні якості, професійні інтереси і потреби, переконання і мотиви поведінки, чітке уявлення про педагогічний ідеал, професійну етику тощо);

- вимоги до індивідуального досвіду педагога, його професійної підготовленості (знання фахових дисциплін; розвиток емоційно-мотиваційної сфери, процесів педагогічного творчого мислення, вольових звичок; сформованість педагогічної техніки);
- вимоги до розвитку психічних процесів (здатність до педагогічного аналізу і синтезу, наявність критичності, самостійності, гнучкості, активності, швидкості, а також розвиток спостережливості, пам'яті, творчої уяви тощо) [2, 10].

У психолого-педагогічних дослідженнях знаходимо різні підходи до визначення категорій «самовдосконалення» та «професійно-педагогічне самовдосконалення». У контексті досліджуваної нами проблеми вважаємо за доцільне тлумачення професійного самовдосконалення Т.В.Вайніленко: «Професійно-педагогічне самовдосконалення є процесом і результатом творчого, цілеспрямованого, самостійного, самодетермінованого руху фахівця від Я-реального до Я-ідеального, від Я-потенційного до Я-актуального, що здійснюється у формі професійного самовиховання, самоосвіти, самоактуалізації, забезпечує досягнення педагогом позитивних особистісних змін і є передумовою його успішної творчої самореалізації в професії» [1, 4].

Дослідниця виділяє такі сутнісні ознаки професійно-педагогічного самовдосконалення: аутоспрямованість як спрямованість на самого суб'єкта дії; самостійність; самодетермінованість (напрямок змін визначається як суто особистісне завдання); інтегративність як багатогранне, всеохоплююче явище; усвідомленість; позитивна модальність, що забезпечує досягнення виключно прогресивних особистісних змін; творчий характер. Задля ефективної організації процесу професійного самовдосконалення майбутніх вихователів варто опиратися на такі основні структурні компоненти процесу самовдосконалення як мотивація, мета, завдання, напрямки, засоби і результат.

Серед важливих засобів самовдосконалення як своєрідних знарядь і способів впливу на себе доречно виокремити адекватну практичну діяльність (С.Б.Єлканов) та різноманітні форми творчої самоактивності педагога (Т.В.Вайніленко). Провідними формами самовдосконалення прийнято вважати професійне самовиховання, професійну самоосвіту та професійну самоактуалізацію педагога [3].

У процесі вивчення курсу ОПМ майбутні вихователі мають змогу усвідомити сутність професійної майстерності вихователя, творчий характер його педагогічної праці, її гуманістичну спрямованість, психофізіологічні закономірності педагогічної діяльності, цілісну структуру, мету, специфіку, рівні професійної творчості і майстерності вихователя, суб'єктні засади педагогічної діяльності, вимоги до професійно-значущих якостей педагогічних працівників та ін. Проведення лабораторно-практичних занять передбачає ознайомлення студентів із досвідом педагогів минулого і сучасності; розвиток власної педагогічної техніки, здібностей, мислення, здатності до емпатії, рефлексії; удосконалення навичок педагогічного спілкування, оволодіння механізмами творчої самореалізації в професійній діяльності та шляхами професійного самовдосконалення; набуття практичних умінь організації професійно-педагогічної діяльності як розвиваючої взаємодії, спрямованої на творення особистості вихованця.

Отже, професійне зростання майбутнього вихователя у процесі опанування студентами курсу «Основи педагогічної майстерності» передбачене програмними вимогами. А за умови використання на лабораторно-практичних заняттях активних методів та прийомів роботи зі студентами з метою розвитку і вдосконалення професійно-важливих якостей і вмінь процес самовдосконалення майбутніх вихователів буде значно ефективнішим.

Пропоновані нами методичні рекомендації до проведення лабораторних та практичних занять з курсу відповідають програмі навчальної дисципліни «Основи педагогічної майстерності» з напряму підготовки 6.010101 Дошкільна освіта та передбачають окрім планів занять, практичних завдань і вправ для тренування окремих

професійних умінь та навичок, завдання для самостійної роботи студентів, орієнтовну тематику науково-дослідної роботи студентів з курсу, варіанти завдань для організації та проведення конкурсу педагогічної майстерності, залікові вимоги з навчальної дисципліни тощо. Для підсумкового контролю з курсу пропонуються тести (для перевірки теоретичних знань студентів) та демонстрація фрагменту лялькової вистави, навчального заняття, виховного заходу, виступу на батьківських зборах, методичній раді тощо (для перевірки практичних умінь майбутніх вихователів) [4].

У контексті формування навичок самовдосконалення студентам пропонуються завдання, які передбачають усвідомлення правильності вибору професії, свого місця і ролі у її розвитку та функціонуванні. Так, майбутні вихователі мають підготувати і презентувати на лабораторному занятті короткий виступ “Моє педагогічне кредо” як постановку певного завдання для себе (однорупників) щодо усвідомлення найважливіших цінностей педагогічної професії. Відповідно до виокремленої Н.Кузьміною структури функціональних компонентів педагогічної діяльності (гностичного, проєктуального, конструктивного, комунікативного, організаційного) студентам пропонується скласти програму розвитку власних педагогічних умінь, які виступають способами педагогічної діяльності тощо.

Достатні можливості даний курс має і для формування у майбутніх педагогів комунікативної компетентності. Наведемо приклади завдань, які сприятимуть формуванню у студентів умінь організовувати взаємодію з вихованцями та іншими учасниками педагогічного процесу:

- оберіть одну із ситуацій життя дошкільного навчального закладу та розробіть модель індивідуальної бесіди з вихованцем (колегою, батьком) із застосуванням методики контактної взаємодії у налагодженні співробітництва; продемонструйте свої дії на стадіях накопичення згоди і пошуку спільних інтересів;

- розповідь – це сюжетне повідомлення, за якого основним завданням вихователя є пошук яскравих фактів, які спонукають вихованців до роздумів і переживань. Педагогічна розповідь може виконувати як інформаційну, так і виховну функції. Користуючись відповідними посібниками, підручниками сформулюйте мету та визначте короткий зміст розповіді про українського письменника, поета, твір якого вивчатиметься з дітьми;

Для формування навичок самопізнання, самооцінки та саморегуляції у процесі майбутньої педагогічної діяльності під час проведення лабораторно-практичних занять доречним є використання елементів тренінгової практики. Ряд вправ у контексті проведення тренінгу спілкування сприяють не лише формуванню вмій розуміти себе та іншого, безоціночно приймати дитину тощо, а й сприяють розвитку рефлексивних процесів у майбутніх педагогів.

Конкурс педагогічної майстерності для майбутнього вихователя – це, в першу чергу, творчий процес презентації цікавих педагогічних ідей; це постановка в нових умовах нових професійних завдань і пошук шляхів їх розв’язання, оволодіння новими технологіями, методами навчання і виховання, підвищення рівня компетентності; це випробування для майбутнього спеціаліста і, в той же час – можливість розкрити свої таланти і здібності, свій внутрішній потенціал; це прагнення розширити рамки своїх можливостей як впевненого, компетентного педагога; це стимул до рефлексії, самоаналізу, самооцінки, самоосвіти, до цілеспрямованої роботи душі і серця. Участь майбутніх вихователів у конкурсах професійної майстерності. Досвід проведення та підготовки студентів до участі у різного роду конкурсах професійної майстерності (групового, інститутського, університетського, Всеукраїнського) дозволив нам систематизувати комплекс завдань для виконання майбутніми вихователями під час їх проведення. В залежності від рівня конкурсу це можуть бути завдання для розвитку мимічної та пантомимічної виразності, техніки мовлення, презентація світу захоплень, захист проєкту, показ фрагментів лялькових вистав, розв’язання педагогічних ситуацій, мікророзкладання тощо [4].

Така система роботи з формування навичок професійного самовдосконалення у процесі вивчення курсу «Основи педагогічної майстерності» сприяє практичній підготовці майбутнього спеціаліста до реалізації навчально-виховних завдань сучасного навчального закладу, стимулює майбутнього вихователя до підвищення якості своєї професійної діяльності та успішної творчої самореалізації.

Література:

1. Вайніленко Т. В. Основи професійного самовдосконалення педагога: Методичні рекомендації / Т. В. Вайніленко. – К. : НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2005. – 20 с.
2. Елканов С. Б. Основи професійного самовоспитання будущего учителя / С. Б. Елканов. – М. : Просвещение, 1989. – 192 с.
3. Загородня Л. П. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу : навчальний посібник / Л. П. Загородня, С. А. Тітаренко. – Суми : Університетська книга, 2010. – 319 с.
4. Любчак Л. В. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу : методичні рекомендації до проведення лабораторних та практичних занять для студентів денної та заочної форм навчання напряму підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта» / Л. В. Любчак. – Вінниця : Нілан ЛТД, 2014. – 42 с
5. Сухомлинський В. А. О воспитании / В. А. Сухомлинский ; сост. и авт. вступ. очерков С.Соловейчик ; 4-е изд. – М. : Политиздат, 1982. – 270 с.

Людмила Любчак

Проблема самосовершенствования будущего воспитателя ДОО в процессе изучения курса «Основы педагогического мастерства»

В статье затронута проблема подготовки будущего воспитателя дошкольного учебного заведения к профессиональному самосовершенствованию в условиях вуза. Определены существенные признаки и средства профессионально-педагогического самосовершенствования. Раскрыта роль учебной дисциплины «Основы педагогического мастерства» в этом процессе. Приведены примеры использования на лабораторно-практических занятиях активных методов и приемов работы со студентами с целью совершенствования в них профессионально важных качеств.

Ключевые слова: профессиональное самосовершенствование, формы самосовершенствования, профессиональное мастерство воспитателя, конкурс педагогического мастерства, компоненты педагогической деятельности, коммуникативная компетентность.

Liudmyla Liubchak

The problem of self-improvement of the future educator of the pre-school educational institution in the course of studying the course “Fundamentals of pedagogical skill”

The article raises the problem of preparing the future teacher of a preschool educational institution for professional self-improvement in the conditions of the university. The essential signs and means of vocational and pedagogical self-improvement are determined. The role of the discipline “Fundamentals of pedagogical skill” in this process is revealed. Examples are given of the use of active methods and methods of working with students in laboratory and practical classes in order to improve their professional qualities.

Keywords: professional self - improvement, forms of self - improvement, professional skills of the educator, competition of pedagogical skills, components of pedagogical activity, communicative competence.

Любчак Л.В. Проблема самовдосконалення майбутнього вихователя ДНЗ у процесі вивчення курсу «Основи педагогічної майстерності» / Л.В.Любчак // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 1-2 квітня 2015 р.). / За ред. Г.С.Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця: ТОВ “Нілан ЛТД”, 2015. – Вип. 4. – С.441-444